

Vingslag över Haga

FRI ENTRÉ. FÖRELÄSNINGARNA HÅLLS KL 15.00
I KONSTAKADEMIENS HÖRSAL FREDSGATAN 12, STOCKHOLM.
BEGRÄNSAT ANTAL PLATSER. FÖRANMÄLAN KRÄVS – ÄVEN
FÖR VANDRINGARNA – VIA [KONSTAKADEMIEN.SE/HAGA](https://konstakademien.se/haga)

KOMMITTÉN FÖR GUSTAVIANSKA PARKEN

Vingslag över Haga

EN FÖRELÄSNINGSSERIE I SAMARBETE MELLAN SEX AKADEMIER
OCH KOMMITTÉN FÖR GUSTAVIANSKA PARKEN

Vingslag över Haga

Sex kungliga akademier i samverkan presenterar en föreläsningsserie i samarbete med Kommittén för Gustavianska Parken. Temat är en resa i tiden över Haga och Brunnsviken, parkens idémässiga bevakelsegrunder och tillkomst. Omgivningens och parkens historia speglas ur våra olika akademiers synvinklar och kunskapsområden. Serien inleder ett akademiöverskridande samarbete med avsikt att reflektera över företeelser utifrån akademiernas skilda perspektiv.

Medverkande är representanter för Kungl. Akademien för de fria konsterna (1735), Kungl. Vetenskapsakademien (1739), Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien (1753), Kungl. Musikaliska akademien (1771), Svenska Akademien (1786) samt Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien (1811).

Föreläsningarna hålls kl 15.00 i Konstakademiens hörsal Fredsgatan 12, Stockholm. Därtill inbjuds till två promenader i Haga.

Vingslag över Haga

21 januari 2017

KÄNSLOSAMHETER: OM DEN SENTIMENTALA PARKEN, SALONGEN OCH OPERASALONGEN

Under 1700-talets sista årtionden pågår i Sverige, liksom i övriga Europa, en parallell förändring av det inre och det yttre. Känslan får ett allt friare spelrum. Den engelska parken tränger undan den franska parkstilen, och Gustav III låter Fredrik Magnus Piper anlägga engelska parker på Drottningholm och i Haga.

På Kungl. Operan gråter publiken utan hejd, vilket Kellgren berättar om i ett brev från 1781: "Igår gret jag i 2 hela timmar på Operan, då Alceste för första gången spelades ... Hela parterren snyftade och alla vackra ögon voro gömda bakom solfjädrar."

Samtidigt förändras också musicerandet därhemma i salongen när cembalon ersätts av hammarklaveret, med dess ökade möjligheter till känslomättning och tonsättarnas svar därpå. Det är en omstämning av alla tre nämnda rum som pågår: en ny mentalitet tonar fram, en sentimentalitet.

Erik Wallrup, fil. dr, författare, forskningssekreterare och ledamot av Kungl. Musikaliska akademien

Pianist: Magnus Svensson

11 februari 2017

TANKE SOM BLIR VERKLIGHET: DEN ENGELSKA PARKEN I SVERIGE

1700-talsmänniskan i den intellektuella eliten var på många sätt kongenial med den så kallade engelska landskapsstilen. Att finna sanningen i naturen, att ifrågasätta rådande ordningar, att göra tanken "fri" och obunden hade direkta tillämpningar i det som kallades the English Landscape School och som växte fram på 1700-talet.

De första tankespåren hämtade inspiration från 1600-talsmålarna Salvatore Rosa och Claude Lorrain. Inom landskapsmåleriet avbildas ofta naturen på konstnärens duk. Här ser vi det märkliga att det omvända inträffar – tidens landskapsarkitekter bygger upp i full skala och i tre dimensioner de visioner som tidigare bara har funnits i målarens arbete.

I Sverige är Fredrik Magnus Piper den kanske främsta företrädaren men även Gustav III använde ritstiftet. Hagaparken räknas som ett framstående exempel på denna parkstil, en av de främsta i Europa utanför ursprungslandet.

Thorbjörn Andersson, landskapsarkitekt, ledamot av Kungl. Akademien för de fria konsterna

Vingslag över Haga

11 mars 2017

FRÅN KUNGENS HAGA TILL EDELCRANTZ SKUGGAN – OM NÖJET OCH NYTTAN AV ENGELSKA LANDSKAP I HÖGAN NORD

År 1790 sände Gustav III sin handsekreterare, professorn i litteraturhistoria, direktören vid Operan, ledamoten av Svenska Akademien, poeten med mera, Abraham Edelcrantz på en europeisk rundresa för att värva skådespelare och köpa konst. Resultatet blev magert. Hos Edelcrantz väcktes mer ett intresse för ekonomi och teknik. Det resulterade i hemförande av ångmaskiner och utvecklande av en optisk telegraf liksom idéer om förbättrade engelska lantbruksmetoder.

På Roslagstorpet på Djurgården anlade han efter hemkomsten en trädgård med växter från olika världsdelar, byggde en "engelsk" villa och odlade upp markerna omkring på det "engelska sättet." Han gav också platsen ett nytt namn, Skuggan. Edelcrantz såg också till att Lantbruksakademien grundades – med honom sig själv som direktör – och att akademien fick ett praktiskt vetenskapligt experimentalfält förlagt till Norra Djurgården.

Kungens Haga och Edelcrantz Skuggan var varandras motpoler inom det engelska landskapsbegreppet, med ett orört pastoralt mot ett intensivt brukat landskap. Skuggan är att betrakta som en stor märkvärdighet, i det att det är den organiserade lantbruksvetenskapens, den gröna sektorns, födelseplats i Sverige.

Ulrich Lange, ledamot av Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien

1 april 2017

HELLAS I HAGA OM ANTIKEN, GUSTAV III OCH HAGAPARKEN

Föredraget kommer att uppmärksamma de nyantika inslagen i projekteringen och konstruktionen av Hagaparken på 1780- och 90-talen.

Det inleds med en kort presentation av det sena 1700-talets nyklassicism, Gustav III:s italienska resa 1783–1784 och de arkitekter och byggmästare som engagerades för Hagaparkens räkning. Därpå följer en serie illustrationer av hur kungen gjorde det antika kulturarvet gällande i sitt innovativa parkprojekt.

Väster om Brunnsviken skapades en unik och sammanhängande kulturmiljö för demonstrationen av tidsenliga idéer om heroism, harmoni och välstånd, samtliga på klassisk grundval. Där kom slutligen också kungens egna föreställningar om natur, omsatta i en park av engelsk typ, och konst, med tonvikt på teatrala upptåg och tablåer, att ingå i en spänningsfylld förening.

Anders Cullhed, professor, preses i Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien

Vingslag över Haga

6 maj 2017

ARKADIEN SETT FRÅN BERGSHAMRA

Gustaf Philip Creutz skrev som ung hovkavaljer i Stockholm den dikt i vilken den svenska pastorala poesin äger sitt yppersta mästerverk, *Atis och Camilla* (1761). Senare kom han att som ambassadör i Paris ha en nyckelroll i Gustaf III:s utrikespolitik och kulturpolitik. Under dessa år kom han i kontakt med den nya engelska idealen av naturhärmande parker och uppmuntrade kungen att anknäta till det.

När Creutz kallades hem till Sverige 1783 för att bekläda posten som kanslipresident, arrenderade han ett stycke mark inom Bergshammars gård i avsikt att anlägga en villa vid norra stranden av Brunnsviken, till vilken skulle höra en engelsk lustpark. Vid hans bortgång två år senare avbröts arbetet på villan, men parken hade redan hunnit anläggas efter en ritning av Fredrik Magnus Piper och upptar den udde i Bergshamra som kungen efter sin hemkomst från Italien lät omdöpa till Tivoli.

Området är idag något igenvuxet men bevarar tillräckligt mycket av sin karaktär för att man skall kunna uppfatta avsikten att förvandla Brunnsvikens svenska natur till ett Arkadien, där verklighet och poesi, nordisk och klassiskt förenades, liksom Creutz i sin diktning hade sammanfört "svenska ljud och grekisk anda". Utifrån denna episod i vår litteraturhistoria och i traktens gestaltning kan man belysa hur moraliska, politiska, ekonomiska och estetiska motiv sammanflätades till en oupplöslig helhet i den gustavianska tidens strävanden.

Horace Engdahl, författare, ledamot av Svenska Akademien

10 juni 2017

PÅ ANDRA SIDAN BRUNNSVIKEN: PARK ELLER VETENSKAPSTAD PÅ NORRA DJURGÅRDEN

Norra Djurgården och Vetenskapsstaden – två beteckningar på samma del av Stockholm. Djurgården frammanar bilden av pastorala landskap med lummiga lundar; Vetenskapsstaden kanske en modern forskningsmetropol. Denna motsättning – om det nu är en motsättning – har varit och är en central faktor i frågor om områdets utveckling.

I början av 1800-talet förlades den nykläckta Lantbruksakademiens experimentalfält till Frescati, nära Stora Skuggan och grundaren Abraham Niclas Edelcrantz jordbruksanläggning. Knappt ett sekel senare hamnade en rad vetenskapliga institutioner i grannskapet: Bergianska trädgården, Naturhistoriska riksmuseet, Kungl. Vetenskapsakademien och dess Nobelinstitut, Skoghögskolan och Veterinärinstitutet. Så småningom följdes de av Stockholms universitet, som också sakta men säkert har tagit över områdets många andra institutionsbyggnader.

Den här föreläsningen handlar om vetenskapens plats på Norra Djurgården, i handgriplig mening. Utgångspunkten är Naturhistoriska riksmuseets och Vetenskapsakademiens storslagna, och på sin tid ganska oväntade, flytt till Frescati 1916, och försöken att lansera området som en "Vetenskapsstad", med skrytbroschyrer, arkitektvisioner och lobbyorganisationer.

Jenny Beckman, fil. dr. från KTH och lektor i idé- och lärdoms historia vid Uppsala universitet. Kungl. Vetenskapsakademien

Vingslag över Haga

29 april 2017

PROMENAD I GAMLA HAGA PARK FÖR EN POLITISK GAMBLER

Några månader efter sin kungakröning 1771 köpte Gustav III den lilla lantgården Haga i Solna socken – en tillflyktsort från offentligheten och hovets ceremoniel, ett eremitage präglad av lantlivet ro och konstlösa nöjen. Majestätets enkla boning i naturens sköte förmedlade samtidigt en medveten propagandabild av en anspråkslös och upplyst monark. Den enkla boningen var också en hemlig arbets- och mötesplats där Gustav III förberedde sina mest vågade framträdanden på den politiska scenen, statskuppen 1772, den ödesdigra riksdagen 1786, blixtkriget mot Ryssland 1788 liksom Förenings- och säkerhetsakten 1789.

Tio år efter förvärvet började Hagas odlingslandskap omvandlas till en modern lustpark. För gestaltningen av parken svarade arkitekten Fredrik Magnus Piper, som just återkommit till Sverige efter flera års studier av den engelska trädgårdskonsten. Under tidens gång har Pipers engelska park i den pittoreska stilen delvis förfallit och förvanskats.

Avsikten med promenaden är att i tanken möta Gustav III och hans inre krets på de platser där den gustavianska politiken formades och att för ögat försöka rekonstruera parkens ursprungliga komposition.

Samling vid Haga Södra grindar kl 15.00

Christian Laine, arkitekt SAR/MSA,
sekreterare i Kommittén för Gustavianska Parken

17 juni 2017

PROMENAD I NYA HAGA LANDSKAP FÖR EN NY AUGUSTUS

När Gustav III 1784 kom hem från sin italienska resa hälsades han som fursten av en femte guldålder, en ny Augustus. Året därpå vidgades det kungliga inflytandet över Brunnsvikens landskap – Gustav övertog den lustpark som Gustaf Philip Creutz låtit anlägga vid Bergshammars gård och köpte Brahelund, grannfastigheten norr om Haga. Han upplät Stallmästarholmen åt gunstlingen Sparre på Bellevue och arrenderade ut Ulriksdals Stor- och Lilläng en annan gunstling, Gustaf Mauritz Armfelt. Fredrik Magnus Piper svarade för ritningarna till de nya parkerna, Gustav III för nya ortnamn kring Brunnsvikens stränder: Tivoli, Frescati och Albano – som ekon av en romersk guldålder.

Piper efterträddes av arkitekten Louis Jean Desprez, som tillsammans med kungen gav antik form och gigantisk skala åt scenen för den nye Augustus. Arbetena hann påbörjas men aldrig fullföljas. Spåren av dem är storartade.

Avsikten med promenaden är att tolka spåren av Gustav III:s mest glansfulla vision: att av Brunnsvikens landskap skapa ett äreminne över den upplyste filosofen på Sveriges tron, konsternas beskyddare, nationens räddare, hjälte och fredsfurste. Promenaden avslutas i Gustav III:s paviljong, där kungen själv lät teckna sitt äreminne i bild.

Samling framför Koppartälten kl 15.00

Christian Laine, arkitekt SAR/MSA,
sekreterare i Kommittén för Gustavianska Parken